

ПРОБЛЕМА РЕЙДЕРСТВА: - ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ.

Майже шістнадцять років тому Україна набула незалежність. Для становлення держави це занадто малий строк, тому на даний час ми всі є свідками та учасниками того, як країна переживає різноманітні «дитячі хвороби», як в політиці, так і в економіці. Однією з найбільш важких хвороб сучасної економіки України є рейдерство.

Як окреме явище, рейдерство було і є проблемою практично усіх економічно розвинутих країн світу. Завдяки швидкому та достатньо широкому розвитку в Україні приватної власності на підприємствах, в тому числі, і досить великих, проблема рейдерства стала дуже популярною і в нашій країні.

Усвідомлюючи важливість даної проблеми, Президент, Уряд, Верховна Рада та Верховний суд вживають заходів щодо запобігання рейдерських атак. Це і прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення підсудності справ з питань приватизації та з корпоративних спорів», який був підписаний Президентом України 15.12.2006 року та на даний час вже набув чинність; і створення Міжвідомчої комісії з питань протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств (рейдерству), яку очолює перший віце-прем'єр-міністр України, міністр фінансів М. Я. Азаров; і посилення контролю за діяльністю судів з боку Верховного Суду України. Масштаб зусиль надає надію, що ситуацію з рейдерством через деякий час вдасться виправити. Разом з тим, працювати підприємствам необхідно вже зараз, тому вони не мають часу на очікування світлого майбутнього. Що ж має змогу зробити само підприємство для запобігання силовому захопленню або поглинанню?

Для відповіді на це запитання необхідно почати з досліджень історії передачі підприємств України у приватну власність.

В дев'яностих роках минулого століття стартував процес виводу заводів, фабрик, комбінатів із державної власності. Традиційно, спочатку підприємство ставало орендним, потім проходила процедура акціонування і підприємство набувало статус відкритого або закритого акціонерного товариства. Власниками – акціонерами на цьому етапі були фізичні особи, які як правило, були працівниками даного підприємства. В подальшому починалася робота з цінними паперами, що призводило до збільшення числа пакетів акцій та заміни акціонерів – фізичних осіб на акціонерів – юридичних осіб. В наслідок цих дій деякі акціонерні товариства (АТ) надходили у власність певної кількості фізичних та юридичних осіб, а деякі становились власністю лише однієї – двох осіб. Остання категорія, доречи, незважаючи

навіть на велику привабливість для рейдерів, об'єктом рейдерських нападів фактично ніколи не були, оскільки не давала рейдерам змоги отримати необхідний для розпочатку дій пакет акцій. Більш того, підприємства, власниками яких ставали лише два – три акціонери, досить часто змінювали свою організаційно-правову структуру на таку форму, як товариство з обмеженою відповідальністю, що зводить вірогідність рейдерської атаки до нуля.

Таким чином, потенціальні жертви рейдерів повинні відповідати двом основним вимогам: по-перше, підприємство є привабливим з точки зору своєї діяльності або наявності у ньому ліквідних активів, по-друге, це АТ повинно мати у складі акціонерів певну кількість акціонерів з невеликими пакетами акцій (бажано, щоб це були фізичні особи з числа колишніх працівників).

Традиційно, підготування до рейдерської атаки починається зі збору інформації про «смачне» підприємство. Найбільш цікавими для рейдерів являються відомості, які містяться в реєстрі акціонерів. Інформація про кожного акціонера, по-перше, надає можливість рейдеру звернутися до нього з пропозицією про викуп акцій, по-друге, рейдер на підставі реєстру має змогу проаналізувати розподіл пакету акцій між акціонерами, що дозволяє вибрати напрямок дій і зосередити ти тиск на певних особах, по-третє, використовуючи дані про акціонера з реєстру, в деяких випадках рейдер підробляє документи, які нібито складені та підписані акціонером. При цьому можуть використовуватись загублені нотаріальні бланки, втрачені печатки нотаріусів і таке інше.

З огляду інтересів рейдерів до реєстру акціонерів, є доцільним вжити заходів щодо зберігання цього реєстру та забезпечення конфіденційності інформації, яку цей реєстр містить. Для цього, як іноді буває, є недостатнім мати «свого» реєстратора. Краще, коли реєстратор створюється безпосередньо акціонерним товариством, та товариство призначає керівництво фірми - реєстратора. Крім того, закон не забороняє акціонерному товариству самостійно вести реєстр своїх акціонерів.

Додатковою мірою може бути «знерухомлення» акцій. В цьому випадку вони знаходяться у зберігача, а в реєстрі замість реквізитів акціонера зазначаються дані цього зберігача. Функції зберігача зазвичай виконують банки та спеціально створені структури, які здійснюють професійну діяльність на ринку цінних паперів.

Деякі підприємства спеціально створюють складну систему з двох господарських товариств. Основне підприємство, яке має на балансі всі засоби виробництва та активи, в цьому випадку може бути товариством з обмеженою відповідальністю. Власником цього господарського товариства

виступає інше підприємство у формі акціонерного товариства. Таким чином, рейдерський напад на головне підприємство стає фактично неможливим, а рейдерська атака на підприємство-власник не приводить рейдера до миттєвого бажаного результату внаслідок складності структури.

В багатьох випадках для рейдера буває дуже важливим набути можливість розпорядження майном підприємства. Для цього, після отримання певної кількості акцій, рейдер ініціює судові ухвали та постанови про відсторонення від керівництва підприємством діючого виконавчого органу, та намагається привласнити функції цього органу собі. Отримавши доступ до керування, рейдер за короткий час укладає кабальні господарські договори, продає за безцінь майно та здійснює інші заходи щодо відчуження основних засобів та активів підприємства на користь підконтрольних рейдеру структур. При цьому, він розуміє, що укладені ним угоди можуть бути в подальшому визнані незаконними, але цей аспект його не турбує, оскільки до того часу все майно буде кілька разів перепродано.

Взагалі, характерною властивістю рейдера є невідповідність задекларованих дій до істинних намірів. Так, звертаючись з позовом до суду, рейдер не планує виграти справу, його мета – отримання ухвали про забезпечення позову, яка миттєво надає йому можливість впливати на життя підприємства, бо відповідно до чинного цивільно-процесуального та господарсько-процесуального законодавства ухвала про забезпечення позову набирає чинність негайно і чинність такої ухвали не призупиняється після подачі на неї апеляційної скарги. Так саме і призначення рейдера керівником підприємства використовується лише для передачі активів іншому суб'єкту господарювання, який і буде в подальшому успішно працювати на отриманих від рейдера активах. Фізично складається враження, що підприємство залишилося на місці, але де-юре це вже інша юридична особа, яка ніяким чином не пов'язана з атакованим підприємством.

Запобігання швидкому відчуженню активів підприємства починається з правильної редакції статутних документів. Зокрема, є сенс використовувати таку норму статуту, як обмеження повноважень виконавчого органу, особливо якщо такий орган являється одноособовим, а не колегіальним.

Додаткові гарантії надає чітка організація роботи апарату управління підприємства. Кожен відділ повинен мати свої функціональні обов'язки, доступ до бухгалтерської та іншої документації повинен бути виключно у тих посадових осіб та працівників підприємства, яких це безпосередньо стосується.

Іноді для запобігання відчуження майна рекомендують надати майно в заставу банку, проте я думаю, це не найкращий варіант. Оскільки продаж

рухомого майна не потребує нотаріального оформлення, воно може бути перепродано навіть за наявності обтяження у вигляді застави. Крім того, застава не можлива без якогось зобов'язання, яке вона забезпечує. Наявність такого зобов'язання, наприклад, кредиту, тягне за собою певні витрати підприємства. Якщо підприємство має кредит, то воно зобов'язано, як мінімум, сплачувати відсотки за користування цим кредитом.

Ще одним важливим моментом являється належна охорона підприємства. Звичайно, можна мати кілька охоронців в штаті. Можна укласти договір на охорону з комерційною структурою, яка має відповідну ліцензію. Зазвичай ці заходи є достатніми. Між тим, для охорони об'єкту, що може викликати інтерес рейдерів, цього замало.

Як свідчить українська практика захоплення підприємств, в цьому дійстві досить часто приймають участь працівники силових структур. Для обґрунтування своєї участі вони мають якісь сумнівні документи, але належним чином перевірити їх повноваження та зупинити свавілля ніяка цивільна охорона не має можливості. Інша річ – охорона міліцейська. Навіть самий слабкій міліціонер має перевагу над фізично обдарованим комерційним охоронцем, оскільки, по-перше, він має статус працівника правоохоронних органів, по-друге, має табельну вогнепальну зброю, по-третє, у випадку нападу на охоронюваний об'єкт туди миттєво відправляється група швидкого реагування відповідного міліцейського підрозділу. Тому укладення договору на охорону з підрозділом МВС та безумовне дотримання пропускного режиму являється ще одним рубежем захисту підприємства.

Номенклатура антирейдерських дій може бути розширена у відповідності до конкретних особливостей того чи іншого підприємства. Безумовно, втілення у життя антирейдерських заходів тягне за собою певні витрати підприємства. Разом з тим, такі профілактичні витрати є цілком виправданими на тлі витрат на війну з рейдером та наявності вірогідності втратити підприємство назавжди.

Керівник юридичної компанії «Адат»

Ігор ЮДІН